

İktidar ve Sanat - Damat İbrahim Paşa'nın Hamiliği (1718-1730)

Ünal Araç

İstanbul, VakıfBank Kültür Yayınları, 2022, 408 sayfa, ISBN: 9786257447652.

Meltem BABACAN*

Ünal Araç, lisans ve lisansüstü eğitimlerini Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünde tamamlamıştır. Oxford Üniversitesi Faculty of Oriental Studies'e bağlı The Khalili Research Centre'da misafir araştırmacı olarak doktora çalışmalarını sürdürmüştür. Doktora çalışmaları sırasında Fransa, Hollanda, Rusya, Ukrayna, Kırım ve İran'da araştırma ve belgeleme çalışmalarında bulunmuştur. "Osmanlı Sanatı ve Mimarisi", "Osmanlı Kentleri" ve "Osmanlı'nın Kültürel Etkileşimleri" konuları üzerine odaklandığı araştırmalarını, hâlen doktor öğretim üyesi olarak görev yaptığı Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünde devam ettirmektedir.

Yazar, ele aldığı *İktidar ve Sanat - Damat İbrahim Paşa'nın Hamiliği (1718-1730)* adlı eserinde, Damat İbrahim Paşa'nın hayatına ve sanata olan ilgisine odaklanmaktadır. Damat İbrahim Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok önemli görevde yer almış, çok önemli bir devlet adamıydı. Kendisinin, aynı zamanda sanat ve kültüre de büyük bir ilgisi vardı. Kitap, Damat İbrahim Paşa'nın hayatını ve kariyerini detaylı bir biçimde ele alırken, aynı zamanda onun sanata ve mimariye katkılarını incelemektedir. Yazar, her kısmı başlıklar hâlinde ayrı ayrı ele alarak ilerlemiş. Ayrıca karşılaştırmalarla farklı iddiaları ele alıp, bu iddialarla ilgili seçme örnekler vermiştir. Bu bilgileri görsellerle destekleyerek okuyucuya aktarmıştır.

Kitap; giriş bölümünün ardından "Nedimlikten Sadrazamlığa: İbrahim Paşa'nın Yükselişi", "İbrahim Paşa'nın Banilik ve Hamiliğine Zemin Hazırlayan Entelektüel Ortam", "III. Ahmed'in İlgi ve

* Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Bölümü, İstanbul, meltembabacann@gmail.com

Beğenilerinin, İbrahim Paşa'nın Banilik ve Hamiliğine Etkileri", "Geleneğin İbrahim Paşa'nın Banilik ve Hamiliğindeki Rolü", "Sadrazamlık Görevinin Banilik ve Hamilik Politikalarına Yansıması", "Kamusal Temsiller ve Kültürlerarası İlişkiler Bağlamında İbrahim Paşa'nın Banilik ve Hamiliği", "Saraydan Otağa: 1730 İsyanı" olmak üzere yedi ana başlıktan ve bir sonuç bölümünden oluşmaktadır. Yazar, konuları ana başlıklar altında alt başlıklarla ayrı ayrı ele almıştır.

İbrahim Paşa'nın banilik ve hamilik girişimlerini irdeleyen bu çalışma, 1718-1730 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan tarihsel gelişmeleri bütüncül bir bakış açısıyla ve karşılaştırmalı kültür tarihi verileri ile ele alarak; İbrahim Paşa'nın aynı zamanda politik bir tercih ve söylem aracı hâline dönüştüreceği hamilik tercihlerinin tarihsel arka planını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Sultanın vekili konumundaki İbrahim Paşa'nın banilik ve hamilik tercihlerinde sultanın ilgi ve beğenileri, İbrahim Paşa'nın entelektüel birikimi ve ilgi alanları, Osmanlı elitlerinin hamilik geleneği, sadrazamlık görevinin beraberinde getirdiği yetki ve sorumluluklar gibi etkenlerin yanı sıra; siyasi paydaşları ile yaşadığı gelişmelerle, İbrahim Paşa'nın banilik ve hamilik politikaları ve tercihleri arasındaki ilişkilerden bahsedilmiştir. Osmanlı'nın politik gündemini belirleyen konularla İbrahim Paşa'nın banilik ve hamilik tercihleri arasındaki ilişki irdelenmiştir. İbrahim Paşa'nın panelinde yaptırılan mimari eserler ve himayesinde gerçekleştirilen yazma, hat sanatı, geleneksel el sanatları, şiir gibi sanatsal ve edebî üretilere konu olan yapıtların her biri ayrı ayrı birer katalog olarak incelenmek yerine, ait oldukları dönemin siyasi, askerî, sosyal, dinî ve kültürel gelişmeleri ekseninde değerlendirmiştir.

Birinci bölümde, İbrahim Paşa'nın siyasi kariyerine odaklanılmıştır. Kariyerinin ilk yıllarından itibaren aldığı idari, mali ve askerî görevler sonucunda kazandığı yetkinliklerinden bahsedilmiştir. Bu bölümde, 1718 yılında Osmanlı ile Avusturya-Venedik arasında imzalanan Pasarofça Antlaşması'nın tasdik edilmesi için diplomasının haklarını kullanan ve sadrazamlığı ancak bu antlaşmaya zemin hazırlayan koşulların sağlanmasından sonra kabul eden İbrahim Paşa'nın yöneticiliğinin ilk yıllarında, uzun süren savaşlar sonrasında Osmanlı ekonomisini düzeltme girişimleri de incelenmektedir. İkinci bölümde ise İbrahim Paşa'nın banilik ve hamilik politikalarına yön veren düşünsel ortam ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, Sultan III. Ahmed'in hattatlık yönüne değinilmiştir. Sultanın hattatlık ve şairlik yönünün farkına varan İbrahim Paşa'nın, sultanın ilgi ve beğenileri etrafında şekillenen hat ve şiir merakı ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, Osmanlı saray kültürünün İbrahim Paşa'nın banilik ve hamilik politikalarına etkileri tartışılmıştır. Bu bölümde, İbrahim Paşa'nın yaptırdığı saray, kasır, hasbahçe ve köşkler, inşaat hâlleri dikkate alınarak ele alınmıştır. Beşinci bölümde, nüfus artışının, yangın ve depremlerin kentin yeniden imarında oynadığı rollere değinilmiştir. İbrahim Paşa'nın sadrazam olarak, taşra kentlerinin imar ve güvenliğini sağlanmasında üstlendiği görevler ele alınmıştır. İbrahim Paşa'nın farklı dinî gruplar arasındaki dengeyi sağlayabilmek için tarikat çevrelerini himayesinden söz edilmiştir. Altıncı bölümde ise İbrahim Paşa'nın çeşitli şenlik, ziyafet, gösteri, eğlence ve sohbet olayları politik bir araç olarak kullanma

yöntemleri üzerinde durulmuştur. Yedinci ve son bölümde ise Sultan III. Ahmed'in tahtan indirilmesi, İbrahim Paşa'nın ise sadrazamlık hayatını kaybetmesi ile noktalanacak 1730 isyanına neden olan siyasi, askerî, ekonomik ve sosyal nedenler ele alınmaktadır.

Yazar, her bölümü oldukça kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Kitap; anlaşılır, sade ve akıcı bir dille yazılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürel tarihine ilgi duyan herkes için uygun bir eserdir. Araştırmacılar ve akademisyenler için zengin bir kaynaktır. Kitap, detaylı bir araştırma ve kapsamlı bir içerik sunmaktadır. Kitapta 127 adet görsel kullanılmıştır. Bu görseller, yazarın bahsettiği konuları daha iyi anlamak açısından oldukça yararlı ve bilgilendirici olmuştur. İstatistiki çıkarımlar doğru bir şekilde verilmiştir. Kaynak gösterimi oldukça başarılıdır. 1.195 dipnot kullanılmış, dipnotlarda uzun açıklamalara yer vermiştir. Bu da konu üzerinde daha önce araştırma yapmamış bir okuyucunun konuyu kavraması açısından kolaylık sağlamaktadır. Birincil kaynaklardan fazlasıyla yararlanılmıştır. Osmanlı arşiv belgelerinin yanı sıra Bulgaristan, Fransa Dış İşleri Arşivi ve İngiltere Millî Arşivi'nden faydalanılması, önemli bir araştırma yapıldığını gösterir. Kaynakça, yazar adına göre alfabetik sıralanmış, tek bir kaynakça listesi hâlinde verilmiştir. Bu yöntem, metnin içinde atıf yapılan kaynağın kolaylıkla bulunması adına öğrenciler ve araştırmacılar için kolaylık sağlayacaktır. Kaynakça bölümünde herhangi bir imla ya da tarih hatasına rastlanmamıştır. Künye bilgileri doğru ve tutarlı yazılmıştır. Özetle, konuyla ilgilenenler için faydalı bir eserdir.